

Věc C-745/19

**Shrnutí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 98 odst. 1
jednacího řádu Soudního dvora****Datum doručení:**

10. října 2019

Předkládající soud:

Sofijski rajonen sad (Bulharsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

25. září 2019

Žalobci:

PH

OI

Žalovaná:

„Eurobank Bulgaria“ AD

Předmět původního řízení

Žaloba na vrácení pohyblivých úroků ze smlouvy o úvěru, které uhradili dva spotřebitelé a o kterých tito spotřebitelé tvrdí, že byly stanoveny pomocí metodiky, která má zneužívající povahu, podpůrně na vrácení části těchto úroků.

Předmět a právní základ žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

Výklad čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 ohledně následků neuplatňování případně zneužívajících smluvních ujednání, obsažených ve spotřebitelské smlouvě, pro její části, které nejsou údajnou zneužívající povahou uvedených ujednání bezprostředně dotčeny.

Předběžné otázky

1. Může vnitrostátní soud v případě, že se ukáže, že ujednání o jednostranné změně úrokové sazby, uvedené ve smlouvě o úvěru uzavřené mezi obchodníkem a spotřebitelem, má zneužívající povahu, vycházet z předpokladu, že úrok, který má být placen na základě smlouvy, byl (navzdory opačnému ujednání v původní smlouvě) sjednán ve výši stanovené ke dni vyplacení úvěru?
2. V případě záporné odpovědi na první otázku: Může vnitrostátní soud v případě existence zneužívajícího ujednání, které smluvní pohyblivou úrokovou sazbu nestanoví podle metodiky, která je v souladu s právem, vůbec přiznat úroky?
3. Jaký dopad na odpověď na první dvě otázky má okolnost, že spotřebitel v průběhu splácení úvěru souhlasil s použitím metodiky stanovení úrokové sazby, která neobsahuje žádná zneužívající ujednání?

Uváděná ustanovení unijního práva a judikatura Soudního dvora

Článek 6 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288).

Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, bod 65).

Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. května 2013, Asbeek Brusse a de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341).

Uváděné vnitrostátní právní předpisy

Zakon za zadalženijata i dogovorite (zákon o závazkových a smluvních vztazích, dále jen „ZZD“):

Podle čl. 26 odst. 4 ZZD nemá neplatnost jednotlivých částí smlouvy za následek neplatnost smlouvy, pokud jsou tyto části na základě právních předpisů nahrazeny závaznou zákonnou úpravou nebo pokud lze mít za to, že by k právnímu jednání došlo i bez neplatných částí.

Podle článku 365 ZZD strany smírem ukončí již zahájený právní spor nebo zamezí zahájení právního sporu tím, že si učiní vzájemné ústupky; podle článku 366 ZZD je sjednání zakázané smlouvy neplatné, a to i pokud strany byly s její neplatností srozuměny.

Zakon za zaštita na potrebitelite (zákon o ochraně spotřebitelů, dále jen „ZZP“, ve znění účinném od 10. května 2006)

Článek 146 (1) Zneužívající ujednání použítá ve smlouvách jsou neplatná, ledaže byla sjednána individuálně.

(2) Okolnost, že některé podmínky byly sjednány individuálně, nevylučuje použití této kapitoly na zbytek smlouvy.

(5) Existence zneužívajících ujednání ve spotřebitelské smlouvě nevede k její neplatnosti, pokud smlouva může nadále existovat bez těchto ujednání.

Článek 147 (1) Ujednání smluv, které jsou nabízeny spotřebitelům, musí být formulována jasně a jednoznačně.

(2) Existují-li pochybnosti o výkladu určitého ustanovení, použije se výklad příznivý pro spotřebitele.

Zakon za potrebitelskija kredit (zákon o spotřebitelském úvěru, dále jen „ZPK“, ve znění účinném od 1. května 2010)

Tento zákon obsahuje určité požadavky na platnost smluv o spotřebitelském úvěru, od července 2014 rovněž ohledně metodiky použité věřitelem ke stanovení referenční úrokové sazby. Podle § 5 přechodných a závěrečných ustanovení k tomuto zákonu se však dotčená ustanovení nevztahují na smlouvy o spotřebitelském úvěru, které byly uzavřeny před nabytím jeho účinnosti.

Graždanski procesualen kodeks (občanský soudní řád, dále jen „GPK“)

Podle článku 280 GPK lze rozsudky vydané v odvolacím řízení, kterými soud rozhodl v rozporu s výkladovými rozhodnutími Varchoven kasacionen sad (Nejvyšší kasační soud, Bulharsko, dále jen „VKS“), jeho judikaturou nebo s rozsudky Soudního dvora EU, napadnout kasačním opravným prostředkem podaným k VKS. VKS o věci zpravidla rozhodne sám a k dalšímu řízení ji vrátí pouze tehdy, pokud je třeba provést nějaké procesní úkony. V případě vrácení věci řízení začíná provedením protiprávního úkonu, který vedl k zrušení daného rozhodnutí. Pokyny VKS ohledně uplatňování a výkladu zákonů jsou pro soud, kterému byla věc vrácena, závazné.

V rozhodnutí č. 92/9.9.2019 VKS rozhodl, že neplatnost ujednání obsaženého ve smlouvě o bankovním úvěru, které banku poskytující úvěr při změně interní základní úrokové sazby opravňuje k jednostranné změně úrokové sazby úvěru, která vyplývá z čl. 146 odst. 1 ZZP, nevede k tomu, že je neplatná rovněž i dohoda obsažená v tomtéž ujednání, jejímž předmětem je placení smluvních úroků na základě sazby, která sestává ze součtu interní základní úrokové sazby banky přesně (v procentech) vyčíslené ke dni podpisu smlouvy, a smluvní přírážky.

Rovněž v rozhodnutí č. 198/18.1.2019 – za obdobného skutkového stavu, kdy ujednání smlouvy o úvěru úrokovou sazbu stanovilo jako pohyblivou sazbu, která sestávala ze dvou složek, pevné a pohyblivé, přičemž pohyblivá byla stanovena

podle vnitřních pravidel banky, a zároveň byla uvedena konkrétní výše úrokové sazby ke dni uzavření smlouvy ve formě pevně daného čísla – měl VKS za to, že jednostranná změna úrokové sazby na žádost banky není přípustná. V tomto případě však VKS věc vrátil odvolacímu soudu (soud druhého stupně) s pokynem, aby při novém projednání věci výši splátek placených na základě smlouvy stanovil za použití pevné úrokové sazby, která v příslušném ujednání byla uvedena v číselné podobě.

Stručný popis skutkového stavu a řízení

- 1 Žalobci s žalovanou dne 16. října 2007 uzavřeli smlouvu o úvěru na stavbu domu ve výši 45 000 eur, který byl vyplacen ve dvou fázích a měl být splacen prostřednictvím 252 stejných měsíčních splátek.
- 2 Podle smlouvy byli žalobci povinni hradit roční úrok ve výši takzvané „základní úrokové sazby“ (dále jen „ZÚS“), stanovené žalovanou pro tento druh úvěrů, po odečtení 0,15 %. Ke dni uzavření smlouvy ZÚS činila 6,35 %. Smlouva výslovně stanovila, že o ZÚS banky nelze jednat a že její změny jsou pro smluvní strany závazné s okamžitou účinností.
- 3 Vnitřní pravidla banky stanoví, že ZÚS je stanovována speciálním oddělením – *Komitet za upravljenie na aktivite i pasivite* (výbor pro správu aktiv a pasiv, dále jen „KUAP“). Vnitřní pravidla neobsahují žádný konkrétní vzorec pro její výpočet, nýbrž pro tento účel pouze uvádí příslušné faktory, aniž by určila jejich váhu.
- 4 Úroková sazba z úvěru žalobců se změnila na základě rozhodnutí KUAP ze dne 24. května 2008, ze dne 24. července 2008, ze dne 16. října 2008, ze dne 24. června 2011 a ze dne 24. října 2012 a činila 6,55 %, 7,05 %, 7,8 %, 8,05 %, resp. 7,8 %. Od roku 2012 žalobci některé ze splátek platili se zpožděním.
- 5 Dne 1. prosince 2014 strany uzavřely dodatek o změně dotčené smlouvy o úvěru. V dodatku byla na základě výpočtů banky určena dlužná částka a bylo stanoveno, že úroková sazba se od nynějška bude vypočítávat jako součet referenční úrokové sazby, a to šestiměsíční sazby EURIBOR, a pevné přírážky. Obdobně se postupovalo ve dvou dalších dodatcích ze dne 26. května 2015 a ze dne 24. února 2017.

Hlavní argumenty účastníků původního řízení

- 6 Žalobci se domáhají vrácení úroků za období od 2. května 2012 do 2. prosince 2014, které považují za plnění bez právního důvodu, jelikož byly stanoveny na základě zneužívajících ujednání.
- 7 Tvrdí, že jim musí být vráceny všechny úroky z úvěru zaplacené v uvedeném období. Jako odůvodnění svého nároku uvádějí, že metodika stanovení úrokové

sazby použitá bankou měla zneužívající povahu. Celé ujednání o smluvním úroku proto nevyvolává žádné účinky a z úvěru se neplatí žádný úrok.

- 8 Podpůrně se domáhají vrácení částky, kterou je třeba vypočítat za použití původní úrokové sazby jejich úvěru, uvedené ve smlouvě. V tomto ohledu se opírají o názor převažující v bulharské judikatuře, podle něhož se v případě, že byl způsob stanovení pohyblivé úrokové sazby ve smlouvě sjednán v rozporu s právem, ale smlouva výslovně uvádí výši úrokové sazby ke dni vyplacení úvěru v číselné podobě, použije jako úroková sazba stanovená pro celou dobu platnosti smlouvy tato úroková sazba, která je ve smlouvě uvedena v číselné podobě.
- 9 Žalovaná tvrdí, že příslušná ujednání byla sjednána individuálně (otázka, o které v příslušném řízení rozhodne vnitrostátní soud). Podpůrně žalovaná uvádí, že tato ujednání nemají zneužívající povahu.

Stručné shrnutí odůvodnění žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

- 10 V projednávaném případě by ujednání o změně úrokové sazby mohlo mít zneužívající povahu ohledně podmínek změny, ale nelze je považovat za zneužívající ohledně stanovení výše úrokové sazby ke dni uzavření smlouvy. Pokud by se předkládající soud řídil názorem převažujícím v judikatuře a stanovil pro dotčenou smlouvu o úvěru pevnou úrokovou sazbu, nahrazoval by vůli stran, které výslovně sjednaly pohyblivou úrokovou sazbu. Nahrazení vůle stran něčím jiným by mohlo být vykládáno jako poškozování spotřebitele.
- 11 Jedná se o konflikt dvou uznávaných právních zásad unijního práva. Na jednu stranu soud podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 musí zachovat ty části smlouvy, které nejsou dotčeny zneužívajícími ujednáními. Toto pravidlo zaručuje smluvní volnost stran. Na druhou stranu Soudní dvůr Evropské unie v rozsudcích Banco Espanol de Crédito (C-618/10) a Asbeek Brusse a de Man Garabito (C-488/11), po vnitrostátním soudu požaduje, aby nahradil formální rovnováhu, kterou smlouva nastoluje mezi právy smluvních stran, skutečnou rovnováhu tím, že spotřebitele zproští závazků vyplývajících z ujednání, která ho poškozují.
- 12 Judikatura Soudního dvora EU ke smlouvám o úvěru s pohyblivou úrokovou sazbou vyžaduje upřesnění. Problém vyvstává, pokud úroková sazba sestává ze dvou složek, pevné a pohyblivé, a pokud pohyblivou složkou není obecně platný burzovní index, nýbrž je na základě určitého souboru faktorů stanovena poskytovatelem úvěru. V těchto případech, ve kterých pohyblivá složka není založena ani na konkrétním vzorci, ani na souboru objektivních faktorů s jasně stanovenou vahou, nespĺňuje smluvní úroková sazba požadavky spravedlnosti.
- 13 Podstatou otázky je, jaká omezení nahrazení vůle stran jsou v souladu s oběma uvedenými zásadami přípustná.
- 14 Navíc je třeba posoudit, zda je přípustné, aby spotřebitel při dodatečně pravoplatné změně smlouvy uzavřené s obchodníkem souhlasil s účinkem

případně zneužívajícího ujednání, a v rámci toho zodpovědět otázku, zda takovéto individuální ujednání v případě, že spotřebitel na základě individuálního vyjednávání s obchodníkem, při němž byla uzavřena platná a účinná smlouva neobsahující zneužívající ujednání, souhlasil s účinky případně zneužívajícího ujednání, [vede] k zániku povinnosti soudu zprostit spotřebitele jeho povinnosti řídit se případně zneužívajícím ujednáním, které původně akceptoval.

- 15 Při takovýchto změnách smlouvy strany zpravidla dosáhnou dohody o dvou prvcích: o výši již vzniklého závazku (která je dotčena účinky případně zneužívajícího ujednání) a o novém postupu při stanovení [výše] závazků vzniklých na základě dotčeného úvěru (ohledně něhož v projednávané věci není namítána existence zneužívajících ujednání). Otázkou je, zda a jak se neplatnost jednoho ujednání (o stanovení výše dluhu) dotýká neplatnosti druhého (o určení nové metodiky výpočtu úrokové sazby).
- 16 Otázka, jakým způsobem lze stanovit úrokovou sazbu v případě, že pohyblivá úroková sazba byla původně sjednána zneužívajícím způsobem, má čtyři možná řešení.
- 17 ZprvÉ by soud mohl dotčenou úrokovou sazbu přeměnit na pevnou úrokovou sazbu. Toto řešení je ale v rozporu s výslovnou vůlí spotřebitele. Jediná možnost jak spotřebiteli umožnit prospěch z příznivější úrovně úrokových sazeb na trhu by spočívala v předčasném splacení úvěru a následném obstarání si financování u jiného obchodníka. V tomto řešení se skrývá nebezpečí, že by osoba, která v rámci své podnikatelské činnosti poskytuje úvěry, upřednostnila používání zneužívajících ujednání o změnách úrokové sazby, jelikož spotřebitelé, kteří se nedomáhají svých práv, by museli platit vyšší úroky, zatímco spotřebitelé, kteří se dovolají zneužívajících ujednání, by nadále byli povinni platit přinejmenším úroky stanovené na základě úrokové sazby, původně uvedené ve smlouvě. Obchodník by tak měl zajištěný zisk.
- 18 Zadruhé lze mít za to, že spotřebitel by v případě zneužívajících ujednání o určení metodiky provádění změn pohyblivé úrokové sazby nadále byl povinen platit pouze pevnou složku úroku. Tato varianta by odpovídala vůli stran a nejvíce by se přiblížila standardu uvedenému v rozsudcích Banco Espanol de Crédito (C-618/10) a Asbeek Brusse a de Man Garabito (C-488/11): Soud nenahrazuje vůli stran, nýbrž „škrtná“ část, která je dotčena případnou zneužívající povahou daného ujednání. Toto řešení je přijatelné, pokud pro poskytovatele úvěru, který jedná protiprávně, představuje sankci. Pokud je pevná složka úroku, jako v projednávaném případě, kdy činí -0,15 %, záporná, je ale neproveditelné.
- 19 Zatřetí lze mít za to, že spotřebitel v případě takovéhoho stanovení pohyblivé úrokové sazby není v důsledku zneužívajících ujednání povinen platit vůbec žádný úrok. Toto řešení je pro nepoctivé obchodníky nejvíce odstrašující. Na druhou stranu přeměňuje smlouvu o úvěru v nástroj bezplatného financování. U tohoto řešení je problematická možnost, že pokud soud při prohlašování

takovýchto ujednání za neplatná postupuje příliš liberálně, „zproští“ určité osoby jejich závazků.

- 20 Začtvrté vnitrostátní soud může zneužívající ujednání o pohyblivé úrokové sazbě nahradit nějakým úrokovým indexem, např. zákonnou úrokovou sazbou nebo střední tržní úrokovou sazbou pro úvěry stejné výše se stejným zajištěním a stejnou dobou splatnosti. Toto řešení v žádném případě nerespektuje vůli stran a má za následek její nahrazení vůlí soudu.
- 21 Rovněž u otázky následků dodatečné změny spotřebitelské smlouvy, která obsahuje zneužívající ujednání, má předkládající soud za to, že má několik možných řešení.
- 22 Zaprvé přichází v úvahu rozhodnutí, že nahrazení zneužívajícího ujednání ujednáním, které nemá zneužívající povahu, dohodnuté stranami s účinky do budoucna, se nedotýká neúčinnosti části smlouvy stížené zneužívající povahou. V případě tohoto řešení by spotřebitel nebyl smlouvou pozměněnou v jeho prospěch vázán, pokud by ho tato změna přivedla do situace, která by pro něj byla nepříznivější než v případě, že by pro něj dotčené zneužívající ujednání v žádném okamžiku platnosti dané smlouvy nebylo účinné. Toto řešení posiluje sankční funkci právního institutu zneužívajících ujednání. Stanovení takového pravidla by na druhou stranu obchodníky odrazovalo od dobrovolného zlepšení postavení spotřebitelů a vytvořilo by podmínky pro nárůst počtu soudních sporů.
- 23 Zadruhé by přicházelo v úvahu, že změna smlouvy dotčené zneužívajícími ujednáními, v jejímž rámci spotřebitel za to, že se smlouva uvede do souladu se zákonem, souhlasí s tím, že ponese část následků vyplývajících ze smlouvy, zcela zhojí následky nepříznivé pro spotřebitele. Toto řešení by bylo v souladu s pravidlem, že individuálně sjednaná ujednání smlouvy nikdy nemají zneužívající povahu, jakož i se zásadou autonomie vůle. Méně informovanou stranu by však toto řešení dostalo do situace, v níž by mohla nenávratně uškodit svým zájmům. Naproti tomu by se právem mohlo mít za to, že takové zhojení smlouvy je možné v případě, že spotřebitel výslovně prohlásí, že je mu známa existence zneužívajícího ujednání.
- 24 Zatřetí by mohl účinek ujednání o změně smlouvy, kterými se mění zneužívající ujednání, zůstat zachován, ovšem jen částečně. V tomto případě by vnitrostátní soud musel určit, jaké účinky až do okamžiku změny by smlouva měla bez zneužívajících ujednání. Ode dne uzavření pravoplatného dodatku by se však musela uplatňovat vůle stran, která není stížena žádnou vadou. Tento přístup je vyvážený a chrání jak vůli stran, tak zájem spotřebitele. Nebyl by ale realizovatelný, pokud by se mělo mít za to, že pokud byla původně uzavřena smlouva o úvěru obsahující zneužívající ujednání, která stanoví způsob stanovení pohyblivé úrokové sazby, není spotřebitel povinen platit vůbec žádné úroky.